

İŞSİZLİK SİGORTASI ve İŞSİZLİK ÖDENEĞİ

Cumhur Sinan ÖZDEMİR (*)

1 - GİRİŞ

İşsizlik sigortası; İşyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, kendi istek ve kusuru dışında işini kaybedenlere, uğradıkları gelir kayıplarını kısmen de olsa karşılayarak kendilerinin ve aile fertlerinin zor duruma düşmelerini önleyen, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren, Devlet tarafından kurulan zorunlu bir sigorta koludur.

İşsizlik sigortasının finansmanı işsiz kaldıklarında bu sigorta kolundan yararlanacaklardan ve bu kişileri çalıştıranlardan kesilen primler ve devlet tarafından belirli bir oranda yapılan katkıdan oluşmaktadır.

2- İŞSİZLİK SİGORTASINDAN YARARLANACAKLAR

1-) 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 2 inci maddesine göre bir iş sözleşmesine dayanarak bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılan sigortalılar,

2-) 506 sayılı Kanunun geçici 20 inci maddesi kapsamına girip de memur ve sözleşmeli statüde olmayanlar,

3-) Müttekabiliyet esasına dayalı olarak yapılan anlaşmalara göre Türkiye’de sigortalı olarak çalışan yabancılar,

4-) 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki Kanuna göre çalıştırılan koruma bekçileri,

5-) Ücretli ve sürekli olarak ev hizmetlerinde çalışanlar,

6-) Kamu sektörüne ait tarım ve orman işlerinde ücretle çalışanlar,

7-) Özel sektöre ait tarım ve orman işlerinde ücretle ve sürekli olarak çalışanlar,

8-) Tarım sanatlarına ait işlerde çalışanlar,

9-) Tarım işyerlerinde yapılan ve tarım işlerinden sayılmayan işlerde çalışanlar,

10-) Tarım işyeri sayılmayan işyerlerinin park, bahçe, fidanlık vb. işlerinde çalışanlar,

(*) İş müfettişi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

3- İŞSİZLİK SİGORTASINDAN**YARARLANAMAYACAKLAR**

1-) 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun, 3 üncü maddesinde belirtilen sigortalı sayılmayanlar,

a-) Tarım işlerinde çalışanlar (Kamu sektörüne ait tarım ve orman işlerinde ücretle, özel sektöre ait tarım ve orman işlerinde ücretle ve sürekli olarak, tarım sanatlarına ait işlerde, tarım işyerlerinde yapılan ve tarım işlerinden sayılmayan işlerde, tarım işyeri sayılmayan işyerlerinin park, bahçe, fidanlık vb. işlerinde çalışanlar hariç)

b-) İşverenin ücretsiz çalışan eşi,

c-) Aynı konutta birlikte yaşayan ve üçüncü dereceye kadar (üçüncü derece dahil) olan hısımlar arasında ve aralarında dışarıdan başka kimse katılmayarak konut içinde yapılan işlerde çalışanlar,

d-) Ev hizmetlerinde çalışanlar (ücretle ve sürekli olarak çalışanlar hariç),

e-) Askerlik hizmetlerini yapmakta olanlar,

f-) Ülkelerinde sigortalı olan yabancılar,

g-) Meslek okullarında pratik eğitim yapan öğrenciler,

h-) Cezaevlerindeki atölyelerde çalışan mahkumlar,

ı-) Rehabilitasyon tedbirlerine katılan hastalar,

i-) Herhangi bir işverene bağlı olmaksızın kendi nam ve hesabına çalışanlar,

j-) Köy sınırları içersinde kendi ihtiyaçları için yapılan inşaat işlerinde çalışanlar,

2-) Herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşundan yaşlılık aylığı alıp da sosyal güvenlik destek primi ödeyerek ya da ödemeksizin çalışanlar,

3-) 506 sayılı Kanunun 85 inci maddesine göre isteğe bağlı sigortalılar,

4-) 506 sayılı Kanunun 86 inci maddesine göre topluluk sigortasına tabi sigortalılar,

5-) 506 sayılı Kanunun Geçici 20 inci maddesi kapsamında olmakla birlikte memur statüsünde çalışanlar,

6-) 506 sayılı Kanunun Ek-10 uncu maddesine göre, bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılan film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları, müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar, düşünür ve yazarlar,

7-) 506 sayılı Kanunun Ek-13 üncü maddesine göre, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununda belirtilen genel kadınlar,

8-) 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanununun 2 inci maddesinde belirtilen isteğe bağlı sigortalılar,

9-) 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre sözleşmeli personel statüsünde çalışanlar,

10-) 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununa göre sözleşmeli personel statüsünde çalışanlar,

11-) 3269 sayılı Uzman Erbaş Kanununa göre sözleşmeli personel statüsünde çalışanlar,

12-) 3466 sayılı Uzman Jandarma Kanununa göre sözleşmeli personel statüsünde çalışanlar,

13-) 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununa göre sözleşmeli personel statüsünde çalışanlar,

14-) 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanununa göre sözleşmeli personel statüsünde çalışanlar,

15-) 2914 sayılı Yüksek Öğretim Personel Kanununa göre sözleşmeli personel statüsünde çalışanlar,

16-) 233 ve 399 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler ile 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye tabi kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilat kanunlarındaki hükümlere göre sözleşmeli personel statüsünde çalışanlar,

17-) 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre geçici personel statüsünde çalıştırılanlar,

18-) 5590 sayılı "Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları, Ticaret Borsaları, Türkiye Ticaret Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği" Kanunu kapsamında çalışan sözleşmeli ve geçici personel ile hizmetliler.

**3- İŞSİZLİK SİGORTASI KAPSAMINDAKİ
İŞYERLERİ**

Tüm işyerlerinde çalışan işçiler, işsizlik sigortasının koruması altına alınmıştır. Sayısal anlamda bir işçi sayısı sınırlaması yoktur.1 işçinin çalıştığı işyerleri dâhil kanun kapsamındadır.

4- İŞSİZLİK SİGORTASI PRİMLERİ ve İADESİ

İşsizlik sigortası zorunlu olup, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 77 inci ve 78 inci maddelerinde belirtilen prime esas aylık brüt kazançlar üzerinden;2008 yılı için Sigortalı % 1, İşveren % 2, Devlet %1 oranında prim ödemektedir. İşsizlik sigortası prim ödemelerinde; sadece işçi ve işveren değil, Devlet de bu sisteme her bir sigortalı için katkıda bulunmaktadır.

İşçinin sigortalılık durumunun herhangi bir nedenle sona ermesi durumunda; o ana kadar, işçiden ve işverenden kesilmiş bulunan işsizlik sigortası primleri ile Devlet katkı payı sigortacılık ilkesi gereği iade edilmez.

**5- İŞSİZLİK ÖDENEĞİNE HAK KAZANAN
SİGORTALI İŞSİZE SAĞLANACAK İMKÂNLAR**

1-) Sigortalı işsizler prim ödeme sürelerine göre; en az 180, en fazla 300 gün süre ile işsizlik ödeneği alabileceklerdir.

2-) İşsizlerin ödenek aldıkları süre içinde; hastalık ve analık sigortası primleri, Sosyal Sigortalar Kurumu'na yatırılacaktır. Dolayısıyla; sigortalı işsizler ve geçindirmekle yükümlü oldukları aile fertleri, hastalanmaları halinde sağlık hizmetlerinden yararlanacaklardır.

3-) İşsizlik ödeneği alan sigortalı işsizlere, doktor raporu ile istirahatli kılındıkları süre içinde geçici iş göremezlik ödeneği ödenecektir.

4-) İşsizlik ödeneği alan sigortalı işsizlere, işgücü piyasası ve mesleki eğitim alanında danışmanlık hizmeti verilecektir.

5-) Meslek geliştirme, edindirme ve yetiştirme eğitimi verilecektir.

6-) İşsizlik ödeneği alan sigortalı işsizlere, yeni bir iş bulmalarında yardımcı olunacaktır.

**6- GEÇİCİ-MEVSİMLİK İŞLERDE İŞSİZLİK
ÖDENEĞİNDEN YARARLANMA**

Kanun, işsizlik sigortası kapsamında oldukları belirtilen sigortalıların çalışma sürelerinde çalıştıkları işe göre bir ayırım getirmemiştir. Bir yıl içinde 3-4 ay gibi kısa süre ile çalışan sigortalı işçiler, yılın geri kalan aylarında başka bir işte sigortalı olarak çalışabilmektedirler. Yıl içinde kısa süreli çalışan geçici/mevsimlik orman işçileri; Kanunun öngördüğü "son üç yıl içinde en az 600 gün sigortalı olarak çalışıp, işsizlik sigortası primi ödemiş olmak, işten ayrılmadan önceki son 120 gün içinde prim ödeyerek sürekli çalışmış olmak" şartını yerine getirdikleri takdirde Kanunla kendilerine tanınan; "işsizlik ödeneği, hastalık ve analık sigortası prim ödemeleri, yeni bir iş bulma, meslek geliştirme, edindirme ve yetiştirme eğitimi" hizmetlerinden yararlanabileceklerdir.

**7- İŞSİZLİK ÖDENEĞİNDEN YARARLANMA
ŞARTLARI**

a) 120 günü sürekli olmak üzere, son üç yıl içinde en az 600 gün süre ile prim ödemiş olup da kendi istek ve kusurları dışında işsiz kalanlardan;

1-) İş sözleşmeleri, ihbar önellerine uygun olarak işveren tarafından feshedilenler,

2-) İş sözleşmeleri, sağlık sebepleri, işverenin kanunda belirtilen ahlak ve iyi niyet kurallarına uymayan davranışları ve işçinin çalıştığı işyerinde bir haftadan fazla süre ile işin durmasını gerektirecek zorlayıcı sebepler nedeniyle bizzat kendileri tarafından feshedilen sigortalı işçiler,

3-) Sağlık sebepleri veya işyerinde işçiyi bir haftadan fazla süre ile çalışmaktan alıkoyan bir zorlayıcı sebebin ortaya çıkması halinde işveren tarafından iş sözleşmesi feshedilenler,

4-) Belirli süreli iş sözleşmesi ile çalışmakta olup da sürenin bitiminde işsiz kalanlar,

5-) İşyerinin el değiştirmesi veya başkasına geçmesi, kapanması veya kapatılması, işin veya işyerinin niteliğinin değişmesi nedenleriyle işten çıkarılmış olanlar,

6-) Özelleştirme nedeniyle iş sözleşmesi sona erenler, işsizlik ödeneğine hak kazanırlar.

b) İşsizlik ödeneğine hak kazananların, bu ödenekten faydalanmak üzere İşten Ayrılma Bildirgesi ile birlikte iş sözleşmesinin feshedildiği tarihi izleyen günden itibaren 30 gün içinde, ilgili Türkiye İş Kurumu müdürlüklerine başvurmaları gerekir.

c) İşsizlik Ödeneğinden Yararlanamayanlar:

1-) Son 120 günü sürekli olmak üzere, işsiz kalmadan önceki son üç yıl içinde 600 gün süre ile prim ödememiş olanlar,

2-) İş sözleşmelerini kendi istek ve iradeleri ile feshedenler,

3-) Muvazzaf askerlik görevi nedeniyle iş sözleşmeleri feshedilenler,

4-) Herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşundan gelir ve yaşlılık aylığı alanlar,

5-) İş sözleşmeleri grev, lokavt veya kanundan doğan ödevler nedeniyle askıya alınmış olanlar,

6-) Ahlak ve iyi niyet kurallarına uymayan halleri nedeniyle iş sözleşmeleri işverenler tarafından feshedilmiş bulunanlar.

8- SON 120 GÜNDE KESİNTİ OLARAK KABUL EDİLMİYEN DURUMLAR

İş Sözleşmeleri sona eren sigortalı işsizlerin son 120 gün içinde, iş sözleşmesi devam etmekle birlikte,

1- Hastalık,

2- Ücretsiz izin,

3- Disiplin cezası,

4- Gözaltına alınma,

5- Hükümlülükle sonuçlanmayan tutukluluk hali,

6- Kısmi istihdam,

7- Grev,

8- Lokavt,

9- Genel hayatı etkileyen olaylar,

10-Ekonomik kriz,

11-Doğal afetler, nedenleriyle işyerinde faaliyetin durdurulması veya işe ara verilmesi halinde, son 120 günün hesabında prim yatırılmayan bu süreler kesinti sayılmaz.

9- İŞSİZLİK ÖDENEĞİ ÖDEME SÜRESİ

1-) 600 gün prim ödemiş olanlara 180 gün,

2-) 900 gün prim ödemiş olanlara 240 gün,

3-) 1080 gün ve daha fazla prim ödemiş olanlara 300 gün, süre ile işsizlik ödeneği ödenecektir.

4-) Sigortalı işsizler, işsizlik ödeneğinden yararlanma süresini doldurmadan tekrar işe girer ve işsizlik ödeneğinden yararlanmak için Kanunun öngördüğü şartları yerine getiremeden yeniden işsiz kalırlarsa, daha önce hak ettikleri sürelerini dolduruncaya kadar bu haktan yararlanmaya devam ederler.

5-) İşsizlik ödeneğinden yararlanmak için Kanunun öngördüğü şartları yerine getirmek suretiyle yeniden işsiz kalırlarsa, sadece bu yeni hak sahipliğinden doğan süre kadar işsizlik ödeneği alırlar.

10- İŞSİZLİK ÖDENEĞİNİN KESİLMESİ

1-) Türkiye İş Kurumu tarafından mesleklerine uygun ve son çalıştıkları işin ücret ve çalışma koşullarına yakın ve ikamet edilen yerin belediye mücavir alanı sınırları içinde teklif edilen bir işin haklı bir neden olmaksızın reddedilmesi,

2-) İşsizlik ödeneği alırken gelir getirici bir işte çalışıldığının tespit edilmesi, hallerinde kesilir ve kalan işsizlik ödeneği hak sahipliği kaybedilir.

3-) Haklı bir neden olmadan, Kurum tarafından önerilen bir meslek eğitim tedbirine iştirak edilmesi veya tedbirin yarıda bırakılması ya da Kurumun çağrılarında zamanında icabet edilmemesi hallerinde işsizlik ödeneği kesilir. Ancak, bu hallerin sona ermesi durumunda, ödemelere yeniden başlanır. Şu kadar ki, bu suretle yapılacak ödemenin süresi başlangıçta belirlenmiş olan toplam hak sahipliği süresinin sona erdiği tarihi geçemez.

4-) Muvazaf askerlik dışında herhangi bir nedenle silah altına alınanlarla hastalık ve analık nedeniyle geçici iş göremezlik ödeneği almaya hak kazananların ödenekleri bu durumlarının devamı süresince durdurulur.

5-) Sistem gereği muvazaf askerlik nedeniyle işinden ayrılan kişi işsizlik ödeneğinden faydalanmayacaktır. Zira sistem, işsizlerin gösterilen işi her an almaya hazır olmasını zorunlu kılmaktadır.

11- İŞSİZLİK ÖDENEĞİ, HESAPLAMA ve ÖDEME ŞEKLİ

1-) Günlük işsizlik ödeneği, sigortalının son dört aylık prime esas kazançları dikkate alınarak bulunacak günlük ortalama net kazancının yüzde ellisi olarak hesap edilecektir.

2-) Günlük olarak hesaplanan işsizlik ödeneği aylık olarak, her ayın sonunda ödenecektir.

3-) Kanun gereğince, işsizlik ödeneği miktarının asgari ücretin netini geçemez.

4-) İşsizlik ödeneği, aylık olarak işsiz adına açılacak banka hesabına havale edilecektir. İlk işsizlik ödeneği hak kazanılan tarihi izleyen ayın sonunda ödenecektir.

12- İŞSİZLİK SİGORTASI İŞLEMLERİNE İTİRAZ

1- İşsizlik sigortasının uygulanmasına ilişkin olarak primlerin ve cezaların toplanması ve İşsizlik Sigortası Fonuna aktarılmasından SSK; diğer her türlü işlemlerin yapılmasından da Türkiye İş Kurumu yetkili, görevli ve sorumludur.

2- SSK'na verilen görevlerle ilgili itirazlar kuruma yapılır ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun ilgili madde hükümlerine göre sonuçlandırılır.

3- Türkiye İş Kurumu tarafından yürütülen işlemlere karşı itirazların tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde yapılması ve yapılan itirazların da Türkiye İş Kurumu tarafından 30 gün içinde sonuçlandırılması gerekir. Yapılan itirazlar, itiraz konusu işlemlerin uygulanmasını durdurmaz. İtiraz yoluna başvurulmuş olması ilgililerin yargı yoluna başvurma haklarını ortadan kaldırmaz.

13- İŞSİZLİK SİGORTASINA İLİŞKİN İDARI PARA CEZALARI ve İTİRAZ

İşsizlik sigortasına ilişkin yükümlülükleri nedeniyle sigortalıların ücretlerinden indirim veya kesinti yapan işverenlere her bir sigortalı için beş yüz Türk Lirası, işten ayrılma bildirdiğini Kuruma vermeyen işverenlere her bir fiil için ayrı ayrı bin Türk Lirası idarî para cezası uygulanır. İdarî para cezaları tebliğ tarihinden itibaren 7 gün içinde Türkiye İş Kurumuna ödenecek veya aynı süre içinde Kurumun ilgili ünitesine itiraz edilebilecektir. İtiraz takibi durdurur. Kurumca itirazı reddedilenler, kararın kendilerine tebliğ tarihinden itibaren 7 gün içinde yetkili sulh ceza mahkemesine itiraz edebileceklerdir. İtiraz üzerine verilen kararlar kesindir. Mahkemeye başvurulması cezanın takip ve tahsilini durdurmaz.

14- SONUÇ

İşsizlik sigortası, sosyal devlet olma ilkesinin bir gereğidir. Ülkeler, işsizliğin sonuçlarını giderici, gelir kayıplarını azaltıcı politikalar uygulamak zorundadırlar. Bu politikaların temel araçlarından birisi, kanaatimce en önemlisi işsizlik sigortasıdır. İşsizlik sigortası uygulaması aşağıda belirtilen faydaları sağlayacaktır;

1-) Kayıt dışı istihdamın kayda alınmasına faydası olacaktır.

2-) İşsizlik sigortası kapsamında verilecek olan eğitimler sayesinde sigortalı işsizlerin nitelikleri artırılabilecektir.

3-) İşsiz kalan süre içinde; sigortalı işsizlerin gelir kaybı bir ölçüde işsizlik ödeneği ile karşılandığından, kendi vasıflarına uygun işler arayacaklardır. Bu da işgücü verimliliğini olumlu yönde etkileyebilecektir. Ayrıca, işsizlerde ve aile fertlerinde gelir kaybı nedeniyle oluşabilecek olumsuzluklar kısmen de olsa önlenecektir.

4-) İşsizlik sigortası gelirleri ile oluşturulan Fon, istihdam artışı sağlayan ve bölgelerarası dengesizliği giderici yatırımlara yönlendirildiğinde, ülke ekonomisine katkıda bulunabilecektir.

5-) İşgücü piyasasına yönelik bilgi veri tabanı oluşturulmasına olanak sağlayıp, doğru kişinin doğru işe yerleştirilmesi sağlanabilecek, dolayısıyla verimlilik ve çalışanların mutluluğu artacaktır.

6-) İşsizlik sigortası sağladığı gelir güvencesiyle, işsizlerin alım güçlerini kısmi ölçüde koruduğundan toplam talep üzerinde olumlu etki yapacaktır ve/veya en azından olumsuz etki yapmayacaktır.

7-) İşsizlik ödeneğine hak kazanabilmek için sigortalı çalışanlar ahlak ve iyi niyet kurallarına daha fazla sadakat göstermek zorunda kalacaklarından verimlilik artacak ve işgücü devri azalacaktır.

İşsizlik sigortasına ilişkin aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerekir¹

1- 4857 sayılı İş Kanunu'nun 25/II. maddesinde belirtilen "Ahlak ve iyi niyet kurallarına Uymayan Haller" nedeniyle işveren tarafından iş sözleşmesi sona erdirilen işçiler işsizlik sigortasından yararlanamayacaktır.

2- 4857 sayılı İş Kanunu'nun 24/II. madde-

sinde belirtilen "Ahlak ve İyi niyet Kurallarına Uymayan Haller" nedeniyle işçiler tarafından iş sözleşmesinin sona erdirilmesi halinde, işçiler işsizlik sigortasından yararlanacaklardır.

3- İşsizlik ödeneği, damga vergisi hariç herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaz. Nafaka borçları dışında haciz veya başkasına devir ve temlik edilemez.

4- Sigortalı işsizin kusurundan kaynaklanan fazla ödemeler yasal faizi ile birlikte, diğerleri ise faizsiz olarak kendisinden tahsil edilir.

5- İşsizlik ödeneği alırken hastalanan ve istirahatli kılınan sigortalının işsizlik ödeneği kesilir ve geçici iş göremezlik ödeneği ödenir.

6- Geçici iş göremezlik ödeneği alan sigortalı işsiz için hastalık ve analık sigortası primleri ile işsizlik sigortası primi ödenmez.

7- İşsizlik ödeneği ödenirken geçen süre emeklilik yönünden hizmetten sayılmaz.

8- İş kaybı tazminatı ile işsizlik ödeneğini birlikte almaya hak kazananlara öncelikle iş kaybı tazminatı ödenir.

9- İş kaybı tazminatı almak üzere yapılan başvurular aynı zamanda işsizlik ödeneği talep başvurusu yerine de geçer.

10- İş kaybı tazminatı ödeme süresi bittiği halde bir işe yerleştiremeyenlere, iş kaybı tazminatı alınan süreler mahsup edilmek şartıyla kalan süre için işsizlik ödeneği ödenir.

11- İşveren, çalışanları için süresi içinde ödemiş olduğu işsizlik sigortası primlerini SSK işveren sigorta primi hissesinde olduğu gibi kazançlarının tespitinde gider olarak düşer.

12- İşçinin ücretinden kesilecek olan işsizlik sigortası primi de, SSK işçi sigorta primi hissesinde olduğu gibi, gerçek ücretin hesaplanmasında gelir vergisi matrahından indirilecektir.

¹Ayrıntılı bilgi Türkiye İş Kurumu'nun web sitesinden (www.iskur.gov.tr) temin edilebilir.